

Huoltovarmuuden kehittäminen

1) Tiivistelmä

Huoltovarmuus on osa kokonaisturvallisuutta. Varmistetaan, että parlamentaarisesti valmistellun ensimmäisen huoltovarmuusselonteon (VNS 8/2022) kehittämislinjaukset pannaan täytäntöön vaalikauden aikana. Toteutetaan huoltovarmuuslainsäädännön kokonaistarkastelu tulevilla vaalikaudella sääntelyn ajantasaisuuden varmistamiseksi. Tarkastelu kohdennetaan myös huoltovarmuuden sektorikohtaiseen sääntelyyn. Työssä huolehditaan sääntelyn yhteensovittamisesta vireillä olevan valmiuslain uudistamishankkeen sekä kriittisten toimijoiden häiriönsietokykyä koskevan CER-direktiivin kansallisen täytäntöönpanon kanssa.

2) Johdanto ja tausta

Huoltovarmuus tarkoittaa varautumista kriiseihin ja häiriötilanteisiin sekä jatkuvuuden hallintaa, jotta väestön toimeentulon, talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämätön tuotanto, palvelut ja infrastruktuuri voidaan turvata vakavissa häiriöissä ja poikkeusoloissa. Kukin ministeriö vastaa huoltovarmuudesta ja sen kehittämisestä omalla hallinnonalallaan valtioneuvoston työnjaon mukaisesti. Suomalaisen huoltovarmuusjärjestelmän vahvuus on julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin tiivis, pitkäjänteinen yhteistyö, jonka toimivuus muuttuvassa toimintaympäristössä on keskeistä.

Parlamentaarisesti valmistellussa eduskunnan käsittelemässä ensimmäisessä huoltovarmuusselonteossa (VNS 8/2022) on ehdotettu huoltovarmuuden taloudellisten ja osaamisen resurssien varmistamista, huoltovarmuuden lainsäädännön ajantasaistamista sekä sektoreiden että julkisen ja yksityisen sektorin välisen yhteistyön edelleen kehittämistä.

Huoltovarmuuskeskuksen hallinnassa oleva valtion budjettitalouden ulkopuolinen huoltovarmuusrahasto on keskeinen huoltovarmuustoimenpiteiden rahoituksen lähde. Rahastosta on voitu rahoittaa kriisien edellyttämiä toimenpiteitä nopeasti, joustavasti ja tehokkaasti. Huoltovarmuusrahaston kantokyky on turvattava vastaamaan toimintaympäristön muutoksen vaatimuksia ja huoltovarmuuden tehtäväkenttää. Pidemmällä aikavälillä huoltovarmuusmaksun tuotto on myös laskeva, ja osinkotuloista on tullut merkittävä tulonlähde huoltovarmuusrahastolle. Huoltovarmuusmaksun määrän alentuessa siirryttäessä fossiilisista energialähteistä muihin energialähteisiin on löydettävä uusia rahoituslähteitä huoltovarmuusrahaston kantokyvyn turvaamiseksi. Tätä koskeva arviointi- ja valmistelutyö on tehtävä osana huoltovarmuussääntelyn kokonaistarkastelua. Myös sektoriministeriöiden huoltovarmuustoimintojen rahoittaminen on kartoitettava. Huoltovarmuusrahastosta ei pääsääntöisesti tulisi rahoittaa sektoriministeriöiden vastuulle kuuluvia normaaliajan pitkäkestoisia huoltovarmuustoimintoja.

Selkeä ja ajantasainen sääntely on huoltovarmuuden toimintamallin toimivuuden perusedellytys. Laki huoltovarmuuden turvaamisesta (1390/1992) on annettu vuonna 1992. Lainsäädännössä on kohtia, joita on syytä tarkastella ja tarvittaessa ajantasaistaa. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain tavoitteet, Huoltovarmuuskeskuksen kansainväliseen varastointitoimintaan liittyvät vastuut sekä sen määrittely, milloin Huoltovarmuuskeskus toimii viranomaisena ja käyttää julkista val-

taa ja milloin on kyse muusta toiminnasta. Arviointia edellyttää lisäksi, ovatko Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät ja velvollisuudet suhteessa sektoriviranomaisten vastuisiin riittävän selkeät. Kokonaistarkastelussa arvioidaan myös materiaalista varautumista koskevaan sääntelyyn tarvittavia muutostarpeita, jotka voivat osittain olla poikkihallinnollisia.

Kokonaisvaltaista varautumista ja huoltovarmuuden vahvistamista on syytä tukea järjestelmällisesti myös julkisilla hankinnoilla. Selvitetään tarve ja mahdollisuudet uudistaa yleistä julkisten hankintojen sääntelyä EU-sääntelyn puitteissa siten, että huoltovarmuustarpeet tulevat riittävästi huomioiduiksi. Huoltovarmuuslainsäädännön kokonaistarkastelun yhteydessä arvioidaan esimerkiksi, voidaanko julkisista puolustus- ja turvallisuushankinnoista annettua lakia (1531/2011) muuttaa siten, että siinä huomioitaisiin huoltovarmuusperusteisten hankintojen erityispiirteet.

3) Tavoitteet ja saavutettavat hyödyt

Suomen huoltovarmuuden riittävä taso on turvattava kaikissa olosuhteissa. Kyse on kokonaisvaltaisesta varautumisesta kriiseihin, jotka ilmenevät erilaisissa muodoissa. Riittävä huoltovarmuus kattaa tiiviin yhteistyön julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä, selkeät sektorikohtaiset vastuut, oikein mitoitettut ja joustavasti käytettävissä olevat resurssit nopean reagoinnin mahdollistamiseksi kriisitilanteissa sekä osallistumisen aktiivisesti koko ajan tiivistyvään kansainväliseen huoltovarmuusyhteistyöhön. Kansainvälinen yhteistyö tukee ja vahvistaa kotimaista huoltovarmuutta, mutta viime kädessä Suomi vastaa omasta huoltovarmuudestaan.

Viimeaikaiset toimintaympäristön muutokset ovat haastaneet myös suomalaisen huoltovarmuusjärjestelmän. Järjestelmä on osoittanut toimivuutensa, mutta samalla on tullut esille toimenpiteitä edellyttäviä kehittämistarpeita. Haasteisiin vastaaminen edellyttää huoltovarmuuslainsäädännön ajantasaistamista, huoltovarmuusrahaston säilyttämistä ja sen kantokyvyn turvaamista sekä parlamentaarisesti valmistellun huoltovarmuusselonteon kehittämis ehdotusten tehokasta täytäntöönpanoa.

4) Keinot perusteluineen

Huoltovarmuuslainsäädännön ajantasaistaminen sekä parlamentaarisesti valmistellun huoltovarmuusselonteon kehittämis ehdotusten toimeenpano vaalikaudella. Säädösvalmisteluun ja toimenpiteiden täytäntöönpanoon on varattava riittävät resurssit.

5) Vaikutukset

Huoltovarmuus on osa Suomen kokonaisturvallisuusmallia. Huoltovarmuuslainsäädännön ajantasaistaminen vahvistaa ja kehittää kansallista huoltovarmuusjärjestelmää ja kokonaisturvallisuutta. Lisäksi se ottaa huomioon muuttuneen toiminta- ja turvallisuusympäristön sekä Suomen kansainväliset velvoitteet liittyen EU- ja Nato-jäsenyyksiin.

Lainsäädännön ajantasaistamishanke selkeyttää Huoltovarmuuskeskuksen roolia ja vastuita kansallisessa huoltovarmuustoiminnassa ja kansainvälisessä yhteistyössä. Hanke vahvistaa huoltovarmuusrahaston asemaa talousarvion ulkopuolisena ja joustavana huoltovarmuuden ylläpitämisen ja kehittämisen rahoittajana.

Huoltovarmuuden kehittämisen tulee olla yhteiskunnan kaikki elintärkeät toiminnot ja palvelut kattavaa, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Sen tulee lisäksi perustua yhteisille tavoitteille, jotka valtioneuvosto asettaa. Jatkossakin kukin ministeriö vastaa toimialallaan huoltovarmuuden kehittämisestä. Yhtenäinen tavoitteenasettelu varmistaa huoltovarmuuden kehittämiseen ohjattujen voimavarojen mahdollisimman tehokkaan käytön.

Teollisuusneuvos Eeva Vahtera p. 050 559 9130 eeva.vahtera@gov.fi